

9. наставна целина (VIII и/или IX разред ОШ) Зашто морамо поштовати правила?

А. План часова

	Кључна питања / теме лекције	Кључни задаци	Наставни материјали
Припрема	Ученици скупљају информације о случају у којем је школско правило било прекршено и примењено.	Индивидуални рад: прикупљање информација.	Стандардни обрасци са питањима.
1. час	Ученик у невољи (студија случаја).	Групни рад: анализа случаја.	Радни лист за студију случаја.
2. час	Зашто школа има правила?	Групни рад: преиспитивање школских правила кроз призму дечијих права. Домаћи задатак: која правила управљају нашим свакодневним животом?	Табла са листовима и радни лист: "Зашто школа има правила?" Примерци школских правила Радни лист: Којих правила би се требали држати у току дана?
3. час	Где су нам правила потребна у животу?	Групни рад: Ко их „ствара“ и ко примењује неформална правила?	
4. час	Ко треба да спроводи законе? (Правила за доношење закона)	Групни рад: Која правила обезбеђују да закони буду фер?	
Додатне активности	Расправа која следи са директором или педагошким саветником		

Б. Васпитно-образовни циљеви

Важан принцип свих наставних јединица о дечјим правима гласи: "Учити на искуству – учити на примеру". То важи и за домен школских правила и закона. Школа је један "исечак" друштва. Између школских правила и закона у политичкој заједници постоје сличности у циљевима. То ће рећи – они су у служби друштвене заједнице и, у крајњој инстанци, у служби заштите људских права.

Ближе гледано, између правила у школи и закона на нивоу политичке заједнице постоје следеће паралеле и разлике:

Паралеле:

- Ниједна заједница не може опстати без договора међу њеним члановима да ће поштовати законе.
- Закони штите слабе. Закони су инструменти за примену људских и дечијих права.
- Законе је потребно спроводити силом, али то би требало да буде изузетак. Они ће

функционисати само ако се разумеју и уважавају. Стога закони треба да буду праведни.

Разлике:

- Доношење и спровођење закона подразумева примену моћи. Моћ мора бити под контролом. Закони би се стога требали држати начела људских права, а овлашћење да донесите законе и да их примењујете мора у демократском друштву бити раздвојено и контролисано. У политичкој заједници је тачно одређено који делови (ресори) власти имају које надлежности у одређеним областима закона и прописа.
- Унутар школске заједнице, одговорност за дефинисање школских правила и њихово спровођење лежи на директору школе и радном колективу. Међутим (као и код закона у друштву), школска правила морају бити подложна расправи у светлу дечијих права, а ученици треба да разумеју и цене потребу за школским правилима.

О дидактичком приступу у овој наставној целини: Часови (наставни сегменти) су планирани према моделу концентричних кругова. Први час анализира један случај повреде права у школи и показује како се том приликом спроводи правило/пропис. Други час се бави питањем сврхе коју школски прописи испуњавају; такође се пружа одговоре на захтев да школа мора поуздано задовољити дечја права и да су школска правила значајна за функционисање једне школе. На трећем часу се излази изван граница школе – приказују се прописи у другим областима живота. На крају, четврти час се бави разликовањем између правила и закона, те се поставља питање; ко треба да поседује моћ доношења закона?

В. Кључна питања за размишљање у деветој наставној целини

О (уознавање)	Кроз (искуство)	За (примена)
<i>Наставник</i>		
Колико деца тренутно знају о дечијим правима?	На који начин су начела дечијих права испоштована у разреду и школској заједници?	Учити како предузимати акције изван школе: шта су ученици научили за свој будући живот?
Дечија права су део државног законодавства и као таква обавезујућа за свакога. Упркос томе нису свугде у свету у целисти примењена.	Ученици уче како да се суоче са искуством неједнаке расподеле моћи. Они користе своја права али и сазнају да постоје границе до којих она могу досезати.	За ученике ово искуство је важно, јер ће им помоћи као одраслим грађанима у грађанском друштву да се носе с тешкоћама у преговорима или политичким поразима.
<i>Ученици</i>		
Шта смо научили о дечијим правима?	Како смо искусили дечија права у разреду?	Коју врсту акције сам ја у стању да предузмем?
Знам да су и права и дужности од суштинског значаја за заједнички живот. Исто тако знам да су дечија права део тога.	Научио сам да пролазим кроз тешки процес преговарања о правима и дужностима. Научио сам како да се носим са фрустрацијама и поразима.	Расправљам о правима и дужностима, користећи при том своје знање. Могу да преговарам и расправљам са представницима власти, и могу с њима уједно да се спорим и да их слушам.

Г. Ток часова

Припрема за 1. час

Отприлике недељу дана пре првог часа, наставник даје ученицима следећи задатак: ученици прикупљају информације о случају када су последњи пут у школи прекршена правила те је ученик био укорен или кажњен. (Пожељно је да случај буде из наше школе или општине/града, али истраживање иде и ван тог оквира.) Треба да направе белешке на основу кратких стандардизованих питања.

Наставни материјали

Стандардни образац са питањима

Кључна питања

1. Шта се догодило?
2. Ко је био уплетен/оштећен?
3. Која казна је изречена, ако је изречена?

1. час: Ученик/ученица у невољи (студија случаја)

Увод у задатак

(Распоред седења: ученици седају за сто за групни рад.) Неки ученици износе своје информације (резултате истраживања) на одељенској расправи о предметном случају.

Сад би разред требао да идентификује проблем у предметном случају, због чега је потребно присетити се школског правила и протумачити га (евентуално дати прво кратке писане опаске, а затим изложити усмено). Наставник позива ученике да изнесу свој коментар. Зависно од случаја, њихова гледишта би могла бити контроверзна, или би се могли сложити (на пример, „било је у реду предузети нешто“, или „сматрам да је ова казна прилично некоректна/престрога“.

Наставник тражи од једног ученика да сумира коментаре својих другова из разреда, или он то сам ради.

Наставник уводи следећи задатак за групни рад (око четири ученика по групи): дели им радни лист за дискусију и прорађивање случаја на којем су ученици већ радили.

Студија случаја: ученик у невољи
1. Шта се догодило?
2. Ко је открио или пријавио случај?
3. Ко је био уплетен?
4. У чему је проблем? Зашто уопште постоји школски пропис у овој ствари? У чему би лежала опасност ако тог прописа не би било?
5. Које се школско правило примењује у овом случају?
6. Ако је казна изречена, како гласи?
7. Какав је ефекат казне био на виновника и на остале ученике?
8. ...

По потреби, лист се може прилагодити и употпунити на пленарној расправи. Група именује свог преставника који ће у њено име наступати и, евентуално, још неког за одређену функцију (планирање и мерење времена). Чланови групе размењују информације о случају, бележе их у радне листове и расправљају, нарочито о питањима 4. и 7, јер су она срж проблема.

Преостали део часа група припрема форму и садржај одговора на 4. и 7. питање за наступ свог представника на следећем часу.

2. час: Зашто школа има правила? (Трајање: око 1 ½ час)

Групе започињу презентације и дискусије у два круга: прво питање број 4, затим питање број 7. Закључна дискусија, заснована на овим питањима:

- Око којих елемената се групе слажу или не слажу.
- Шта ми се допало, где сам био сагласан? Шта ме је узнемирило или ми изгледа неприхватљиво? Зашто?

Генерално, сазнања ученика (евентуално, уз помоћ наставника) биће ова: Сви ми уживамо основна људска и грађанска права. Она се морају поштовати и у школи. Како бисмо омогућили да се у школи остварују ова права, морају се поштовати одређени услови. Резиме: школа је место где се среће и заједно ради много различитих људи. Зато су потребна правила. То, између осталог, значи да час треба да почне и да се заврши на време, што важи за све у учioniци присутне – како ученике тако и наставнике. Поред тога, школа је непосредно одговорна за остваривање битних права деце и адолесцената, пре свега, права на образовање.

Посебна информација и дискусија о праву на образовање: Где је то право установљено? Ученици ће се позвати на Конвенцију о дечијим правима; а ако они то не знају, наставник ће то рећи разреду.

Наставник затим држи кратко предавање о правима детета која су важна у животу школе. Као предлог за ово излагање послужиће увећана копија радног листа на флипчарт-табли или графоскопу коју ће ученици истовремено имати пред собом:

Зашто школа има правила?	
Права деце и адолесцената (Конвенција из 1989)	Која правила у школи служе тим правима?
Члан 13: Слобода изражавања	
Члан 14: Слобода мисли, савести и вероисповести	
Члан 24: Заштита здравља	
Члан 28: Право на образовање, укључујући приступ високом образовању, и мере како би се осигурало похађање школе	
Члан 31: Право детета на одмор и забаву	
Члан 33: Заштита од дрога	
Члан 37: Заштита од округног поступања	

Информација и разговор на тему "Школска правила кроз призму дечијих права: Зашто су установљена ова правила?"

Наставник испишује тему часа на табли: „Зашто школа има правила?“ Затим даје сваком ученику копију важећег школског или разредног правилника (правила нашег одељења или кућни ред), маркер и флипчарт лист, те објашњава задатке разреду.

- по четири. Овај задатак трајаће 10-15 минута.

- Формирајте 4-члане групе. Прво ради свако за себе. Прочитајте школска правила. Потражите, где год је то могуће, везу између правила и одређеног дечјег права.
- Сада радите као тим. Размените идеје и пробајте да договорите које школско правило штити које дечије право. То забележите на својим радним листовима.
- Узмите радни лист "Зашто школа има правила" и наведене чланове из Конвенције о правима детета уредите према правилима наше школе.
- Именујте два презентера за своје резултате.

Ученици презентују своје резултате разреду. Наставник инсистира на разумном закључку, било у презентацији или покренутој расправи.

Завршница: Повратак на питање исписано на табли: "Зашто школа има правила?" Одговор до којег се заједнички дошло могао би гласити: "Школа се залаже да сва деца и млади људи имају право на образовање. Школска правила постоје да би школа правилно функционисала и ефикасно испуњавала своју сврху."

Задатак бр. 1 (може се урадити у школи на крају овог дела наставне целине): напишите у виду резимеа неколико реченица : а) текст "Кад (школа) нема правила" и б) одговор на питање "Зашто школа има правила?"

Задатак бр. 2: (домаћи задатак; као посебан радни лист или на полеђини коришћеног радног листа)

Читав дан испуњен правилима!

Изаберите један дан у недељи. Напишите дневник за тај дан, водећи рачуна о правилима која морате поштовати или сте испоштовали (укључујући и она неписана).

Погледајте правила која вам кажу како треба да се понашате и шта да радите, на пример:

- кад сте код куће са породицом;
- када се састајете с пријатељима;
- када купујете нешто у продавници;
- кад се шетате градом, итд..

Одлучите која правила су записана као формална правила, а која постоје као неписана, неформална. На пример, школска правила су формална. Правила која нам говоре како се треба понашати за столом кад смо с породицом или пријатељима, неформална су правила.

Време	Правило	Формално/неформално
07.00		
08.00		
09.00		
10.00		
11.00		
12.00		
13.00		
14.00		
15.00		
16.00		
17.00		
18.00		
19.00		
20.00		
21.00		
22.00		

3. час : Ко ствара правила у животу?

Наставник замоли неке ученике да прочитају по одломак из својих домаћих задатака, при чему се води рачуна да буду обухваћени примери и формалних и неформалних правила.

Наставник из ових радова издваја два примера и на табли их приказује у претходно начињеној шеми. Пример:

Тип правила	Садржај	Успоставио	Спроводи
Формално правило (нпр. закон):	Не смеш прелазити улицу док је на семафору црвено светло.		
Неформално правило	Не смеш подригивати за столом.		

Наставник позива ученике да кажу шта мисле у погледу друге две рубрике, као и кажњавању наведених прекршаја. Код саобраћајног правила – у ствари, закона – биће лако: установили су га Министарство за саобраћај (нацрт) и Скупштина (законодавни орган); спроводи га полиција и, ако је потребно, судови (на пример, путем новчаних казни). Ова информација се додаје у табелу.

Међутим, ученике ће изненадити, али и заинтересовати за дискусију, неписано правило – забрана подригивања за столом. Казне су ту специфичне за сваку породицу или културно

окружење. Не треба изоставити ни "укор" с позивањем на бонтон као полузванични "закон" о лепом понашању. Суптилнија санкција је остављање лошег утиска о себи.

На захтев наставника, ученици формирају групе од по четворо или петоро. Имају задатак да размене примере неформалних правила на својим радним листовима и открију како се осигурава њихово поштовање и какве су казне за прекршиоце. Једно помало провокативно питање: Постоје ли правила, норме или чак закони који се односе на одређени пол?

Извештаји група пред целим одељењем. Могуће важне тачке у дискусији:

- Врста и (вредносни) статус неписаних правила у вршњачкој групи, с примерима.
- Ко дефинише или модификује неписана правила, те казне за њихов кршење?
- Неписана правила специфична за пол особе.
- Које нам могућности стоје на располагању ако желимо да успоставимо или мењамо правила; где бисмо могли остварити неки утицај?

4. час : Које је дозвољено да доноси законе? (Правила за доношење закона)?

Наставник почиње час подсећајући разред на сазнања и открића о формалним и неформалним правилима и законима с последњег часа. На овом часу ће ближе анализирати како закони настају и како би требало да се доносе.

Наставник даје пример исписан на табли или приказан на пројектору:

Мушкарци рођени у априлу не морају да плаћају порез.

Следи дискусија. Ученици слободно коментаришу, а њихова предвидљива запажања су следећа:

- Овај закон је неправедан, зато што крши принцип забране дискриминације.
- Он дискриминише разне групе људи (оне који нису рођени у априлу, све жене или слично).
- Он пре свега служи интересима мале групе људи – мушкарцима рођеним у априлу.
- Закони морају служити општем добру. Стога се такви закони морају спречити.
- Неправедни закони уносе раздор у друштво и могу га чак уништити.

Формирају се групе од четири или пет ученика. Задатак: ученици треба да расправе која правила и начела су потребна да бисмо се заштитили од неправедног законодавства. Треба да се сложе око не више од три кључна елемента за своју презентацију која следи.

Презентација ученичких идеја за цело одељење. Води се дискусија, праве се поређења.

Ко заиста доноси законе у нашој земљи? Сагледавање ученичког предзнања о овом питању. Наставник држи сажето информативно предавање о томе. (Кључне тачке: Устав садржи људска права и везује их за принципе једнакости међу људима и личне слободе. У њему се налази одељак који дефинише ко може доносити законе: у већини земаља то је група посланика у парламенту/скупштини, а скупштина доноси законе већином гласова. Посланици морају да прођу процедуру избора од стране грађана, те подлежу и контроли од стране грађана. О неким законима се гласа директно, на изборима где грађани свој став изражавају на гласачким листићима.)

Евентуално, закључна дискусија с освртом на градиво из ове наставне целине и кратак поглед у будућност, односно на живот пунолетних младих људи у друштву које је уређено/обликовано законима и нормама.